

רשות הרצות למדידה והערכה בחינוך
المعهد القومى للقياس والتقييم فى التعليم
THE NATIONAL INSTITUTE FOR MEASUREMENT
& EVALUATION IN EDUCATION

ראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך

שביעות רצון של הורים ממערכת החינוך בבתי ספר לחינוך מיוחד - חשיבותם של מאפייני סביבה ולמידה בבתי הספר

יולי 2018

הובלת צוות ההערכה

ד"ר טל חז, מנהלת תחום הערכת פרויקטים

צוות הערכה

ד"ר אלישבע בן ארצי

מיכל שמש

מחקרים וסקרים מהשנים האחרונות מצביעים על כך שההצלחה של מוסדות חינוך אינה נובעת רק מגורמים הקשורים בתלמידים ובאנשי הצוות, אלא גם, ובמידה לא מבוטלת, בהורי התלמידים ובעמדותיהם כלפי מערכת החינוך. ניטור עמדות ההורים מאפשר לשתפם בתהליכי קבלת החלטות וביישום תהליכים חינוכיים בבתי הספר, אשר מצידם עשויים לתרום למיצוי השגת המטרות החינוכיות של בתי ספר אלו. במטרה ללמוד על עמדות ההורים כלפי המערכת לחינוך מיוחד ולבחון השפעות ותהליכים שונים העומדים בבסיס עמדות ההורים, ערכה ראמ"ה בשנת תשע"ו סקר להורי תלמידים בבתי ספר כוללניים בחינוך המיוחד בכיתות א'-י"ב, שלומדים בהם תלמידים בני 6–21. הסקר בחן את עמדות ההורים כלפי בתי הספר בחינוך המיוחד בנושאים שונים הקשורים במערכת החינוך המיוחד, ובהם נכללו בין היתר: שביעות רצון כללית מבית הספר, שביעות רצון מהמענה הלימודי והטיפול, יחסים בין המורים לתלמידים, תפיסת ההוראה בכיתות כמעניינת וברורה, הסביבה הפיזית בבית הספר, שותפות הורים בבית הספר, מוגנות ואלימות בבית הספר, הנחלת ערכים במערכת החינוך, ועדות השמה, הסתייעות בשיעורים פרטיים או בטיפולים באמצעות מטפלים ממקצועות הבריאות, פעילות בית הספר במהלך חופשה, הסעות ועוד.

מוקד מרכזי במחקר נגע בגורמים הקשורים לשביעות רצון כללית של ההורים ממערכת החינוך המיוחד, זאת על בסיס ההנחה כי עמדות ההורים מתכנסות לשביעות רצון כללית. באופן ספציפי נבחנו מודלים שונים לניבוי שביעות רצון כללית של ההורים ממערכת החינוך המיוחד על פי ארבעה תחומים שהם מרכזיים לחינוך המיוחד: סביבת למידה, מתן דגש על הערכים בפועל, אקלים חינוכי וסביבה פדגוגית. **שאלת המחקר המרכזית במחקר הנוכחי הייתה:** האם ובאיזו מידה שביעות הרצון של ההורים ממערכת החינוך המיוחד קשורה לתפיסותיהם ביחס להיבטים שונים של ההתנהלות החינוכית והפיזית בבתי הספר.

באופן ספציפי, רצה המחקר לבחון אם קיימים תחומים החשובים להורים יותר מתחומים אחרים, ועל כן מנבאים טוב יותר את שביעות הרצון הכללית שלהם ממערכת החינוך.

בנוסף, נבדק מודל של מיתון בין המשתנים הקשורים לשביעות הרצון הכללית של ההורים, אשר באמצעותו נבחנו יחסי הגומלין בין התחומים השונים מבחינת הרלוונטיות שלהם לשביעות הרצון הכללית של ההורים ממערכת החינוך המיוחד.

אוכלוסייה - נסקרה במחקר אוכלוסיית ההורים לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית לחינוך מיוחד (ללא מוסדות במזרח ירושלים וללא מוסדות במחוז החרדי). לא נכללו במחקר הורים לילדים במרכזים חינוכיים בבתי חולים והורים לילדים בשילוב. כמו כן לא נכללו בו הורים לילדים בכיתות חינוך מיוחד במוסדות החינוך הרגיל.

מדגם - המדגם נבנה כך שייצג את השונות במשתנים הרלוונטיים למוסדות החינוך המיוחד: סוג כיתה המגדיר את המוגבלות, מגזר שפה (דוברי עברית ודוברי ערבית), שלב גיל¹ ומגדר. יחידת הדגימה הוגדרה כילד, ובכל משפחה נדגם אקראית ילד אחד בלבד². בסך הכול נסקרו 1,843 הורים (61% השבה), מתוכם 1,520 הם הורים לתלמידים בבתי ספר דוברי עברית (64% השבה) ו-323 הם הורים לתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית (53% השבה).

שאלון הסקר - השאלון כלל 82 שאלות העוסקות בנושאים מגוונים הקשורים למערכת החינוך בכלל כגון אקלים וסביבה פדגוגית, ולהיבטים שונים הייחודיים למערכת החינוך המיוחד, כגון המענה והטיפול הניתן לילד, ועדות ההשמה וההסעות. לגבי רוב השאלות ההורה התבקש להשיב בנוגע לבית הספר שבו לומד ילדו, אשר נדגם אקראית, ולא לענות באופן כללי בדבר מערכת החינוך. רק לגבי מיעוט השאלות התבקשו ההורים להשיב בנוגע למערכת בכללותה. הדוח הנוכחי מתמקד בארבעה מדדים הכלולים בשאלון: סביבת למידה, מתן דגש על הערכים בפועל, אקלים חינוכי וסביבה פדגוגית. כל מדד כולל מספר גורמים, וכל גורם כולל מספר שאלות. ציוני הנבדקים במדדים השונים חושבו על ידי מיצוע דירוגי השאלות המרכיבות אותם. בנוסף, חושב מדד של שביעות רצון כללית על ידי מיצוע של שלוש שאלות רלוונטיות (מבנה המדדים והגורמים מוצג בנספח). לבסוף, השאלונים כללו מספר שאלות הנוגעות למאפיינים

---

¹ שלבי הגיל הוגדרו לפי שנת הלידה של התלמידים: יסודי – תלמיד שנולד החל משנת 2004 (כולל); חט"ב – תלמיד שנולד בין השנים 2001-2003 (כולל); חט"ע – תלמיד שנולד לפני שנת 2000 (כולל).

² משפחה הוגדרה על פי האם (כל הילדים של אותה אם הוגדרו כמשפחה אחת). כאשר זהות האם לא הייתה ידועה, המשפחה הוגדרה על פי האב, ובמקרים שבהם לא הייתה ידועה זהות שני ההורים, כל ילד הוגדר כמשפחה.

דמוגרפיים שהתייחסו לגורמים הבאים: מגזר-שפה, גיל הילד/ה, השכלת ההורה (תיכונית, על תיכונית), מספר הילדים במשפחה וסטטוס משפחתי של ההורים (חיים בזוגיות, לא חיים בזוגיות).

הליך - הסקר הועבר בחודשים אפריל-יולי 2016 בקרב הורים לתלמידים בבתי ספר בחינוך המיוחד בכיתות א'-י"ב, שבהם לומדים תלמידים בגילאי 6-21. הסקר הועבר באמצעות הטלפון בשש שפות (עברית, ערבית, רוסית, אמריקאית, צרפתית ואנגלית), והמראיין הוא שבחר את שפת הראיון המתאימה לו. בתחילת השאלון הודגש כי על ההורה להשיב בנוגע לילד שעליו נשאל בשאלון ועל בית הספר שלו, ולא בנוגע לכלל ילדיו, גם אם יש להורה ילדים נוספים הלומדים באותו בית הספר. כמו כן, התבקש ההורה להשיב בנוגע לבית הספר הספציפי ולא בנוגע למערכת החינוך באופן כללי (פרט לשאלות בודדות שהדבר התבקש בהן במפורש).

ניתוח הנתונים

לצורך ניתוח הנתונים, חושבו תחילה לכל הורה ציונים בגורמים השונים באמצעות מיצוע השאלות הרלוונטיות לכל גורם. בשלב שני, חושבו לכל נבדק ציוני מדדים על ידי מיצוע הגורמים הנכללים בכל מדד. הרכב המדדים וסטטיסטיקה תיאורית של השאלות הכלולות בניתוחים הסטטיסטיים מוצגים בנספח.

א. ניבוי שביעות רצון ההורים על ידי מדדים נפרדים של מאפייני סביבה ולמידה בבית הספר

על מנת לעמוד על הגורמים שהם בעלי התרומה החשובה ביותר לניבוי **רמת שביעות הרצון הכללית של ההורים מבית הספר** נערכה תחילה סדרה של ארבע רגרסיות לינאריות מרובות היררכיות (Multiple Linear Hierarchical Regressions). כל אחת מהרגרסיות התמקדה במדד שונה כמדד מנבא: סביבת למידה, מתן דגש על הערכים בפועל, אקלים חינוכי וסביבה פדגוגית. בכל אחת מהרגרסיות הוכנסו בצעד ראשון משתני בקרה דמוגרפיים של התלמיד ומשפחתו: מגזר-שפה, גיל הילד/ה, השכלת ההורה (תיכונית, על-תיכונית), מספר הילדים במשפחה, וסטטוס משפחתי של ההורים (חיים בזוגיות, לא חיים בזוגיות). בצעד שני הוכנסו בכל רגרסיה מקבץ גורמים של אחד מתוך ארבעת המדדים הבאים: סביבת למידה, מתן דגש על הערכים בפועל, אקלים חינוכי וסביבה פדגוגית.

מדד **סביבת הלמידה** כלל את עמדות ההורים ביחס לגורמים הבאים: **סביבה פיזית** (רמת התחזוקה והניקיון של בית הספר והמידה שבה בית הספר מהווה סביבה נעימה עבור התלמידים) **ופעילות בית הספר בחופשות** (פעיל מלא או חלקית, לא פעיל). המדד **מתן דגש על ערכים בפועל** כלל את עמדות ההורים ביחס למידה שבה בית הספר מדגיש ערכי חיים שונים כמו כישורי חיים ועצמאות, סבלנות וכבוד, מימוש עצמי וכדומה. המדד **אקלים חינוכי** כלל את עמדות ההורים ביחס לגורמים הבאים: **יחס מורה-תלמיד** (המידה שבה מחנך הכיתה מתנהג בכבוד לילדיהם ואכפת לו מהם, והמידה שבה הוא מכיר את הילדים ואת היכולות והצרכים שלהם בתוך בית הספר ומחוצה לו), **שותפות הורים** (המידה שבה ההורים חשים כי בית הספר מעדכן אותם ביחס לתפקוד הילדים וביחס לפעילויות השונות בבית הספר, והמידה שבה הם מרגישים שותפים בהחלטות הקשורות במטרות בית הספר ובקידומו), **מאמצי בית הספר למניעת אלימות, עדכון ההורים במקרי האלימות, ורמות האלימות הפיזית והחברתית בבית הספר**. לבסוף, המדד **הסביבה הפדגוגית** כלל את עמדות ההורים ביחס לגורמים הבאים: **היקף ורצינות המענה לימודי-טיפול טיפולי שהילדים מקבלים בבית הספר, תפיסת ההוראה** (באיזו מידה המורים מלמדים באופן ברור ומעורר סקרנות ומעניקים לילדים תחושה שהם יכולים להצליח, ובאיזו מידה הפעילויות בתוך בית הספר ומחוצה לו מותאמות לצורכי הילדים), **וקבלה של טיפולים פרה-רפואיים** (לא מקבלים, מקבלים מדי פעם או באופן קבוע). לוח 1 מציג את תוצאות ניתוחי הרגרסיה.

לוח 1: תוצאות ניתוחי הרגרסיות המרובות לניבוי שביעות רצון הורים כללית מבית הספר

<i>p-value</i>	Standardized Beta	<i>p-value</i>	R ² change	
		.04	.01	צעד I – משתני בקרה
.01	.07			סטטוס משפחתי של ההורים ^a
.04	-.06			מגזר-שפה ^a
.14	-.04			השכלת הורה ^a
.33	.03			גיל הילד/ה
.67	.01			מספר הילדים במשפחה
		<.001	.15	צעד II – סביבת למידה
<.001	.39			סביבה פיזית
.04	.05			פעילות בחופשות ^a
		<.001	.30	צעד II – מתן דגש על ערכים בפועל
<.001	.24			סבלנות וכבוד
<.001	.19			מימוש עצמי
<.001	.14			כישורי חיים ועצמאות
.10	.05			הישגיות
.13	.05			כישורים בינאישיים
.20	.04			השתלבות בקהילה ובחברה
.18	.04			מסורת ומורשת
.41	.03			תרומה לקהילה ולחברה
.92	.00			אורח חיים בריא
		<.001	.46	צעד II – אקלים חינוכי
<.001	.45			יחס מורה-תלמיד
<.001	.20			שותפות הורים
<.001	.13			מאמצי בית הספר למניעת אלימות
.01	-.06			אלימות פיזית ^a
.91	.01			עדכון ביחס לאלימות
.13	-.03			אלימות חברתית ^a
		<.001	.61	צעד II – סביבה פדגוגית
<.001	.69			מענה לימודי-טיפולי
<.001	.12			תפיסת ההוראה
.05	.03			טיפולים פרה-רפואיים

^a הערות: מגזר – שפה (1- ב"ס דובר עברית, 2- ב"ס דובר ערבית), השכלת הורה (1 – ל אקדמאית, 2- אקדמאית), סטטוס משפחתי (1- לא בזוגיות, 2- בזוגיות). פעילות ב"ס בחופשות (0- לא פועל, 1- פועל חלקית או מלא), אלימות פיזית וחברתית דיכוטומיים (0- בכלל לא או מעט מאוד, 1 – קורה מעט או קורה בצורה חמורה), טיפולים פרה-רפואיים (0- בכלל לא, 1 - מדי פעם או באופן קבוע)

ניתוחי הרגרסיה העלו מספר ממצאים. ראשית, **כלל המשתנים הדמוגרפיים מסבירים רק 1% מהשונות של שביעות הרצון הכללית של ההורים מבית הספר**. מבין המשתנים הדמוגרפיים, נמצא כי רק הסטטוס המשפחתי של ההורים ומגזר-שפה הם בעלי תרומות ייחודיות מובהקות לניבוי שביעות הרצון של ההורים. הכיווניות של מקדמי הביתא מצביעים על כך שהורים הנמצאים בזוגיות מביעים שביעות רצון גבוהה יותר מבית הספר בהשוואה להורים שאינם חיים בזוגיות. בנוסף, להורים אשר ילדם נמצא בבית ספר דוברי עברית שביעות רצון גבוהה יותר בהשוואה להורים בבתי ספר דוברי ערבית.

מעבר לתרומה של המשתנים הדמוגרפיים, **שני הגורמים של סביבת הלמידה תורמים 15% נוספים לניבוי שביעות רצון ההורים**, ומביניהם לגורם של סביבה פיזית תרומה ייחודית גבוהה יותר מאשר לגורם פעילות בחופשות. מקדמי הביתא מעידים כי ככל שהסביבה הפיזית, על היבטיה השונים, איכותית יותר, כך גבוהה יותר שביעות הרצון של ההורים. בנוסף, בבתי ספר הפועלים בחופשות באופן חלקי או מלא, ההורים מביעים שביעות רצון גבוהה יותר בהשוואה לבתי ספר שאינם פועלים בחופשות.

תפיסות ההורים בנוגע למתן דגש בפועל על ערכים שונים בבתי הספר, תורמות 30% להסבר השונות של שביעות הרצון של ההורים, מעבר לשונות המוסברת על ידי המשתנים הדמוגרפיים. מבין הערכים השונים, לשלושה ערכים חשיבות מובהקת לניבוי שביעות ההורים: סבלנות וכבוד, מימוש עצמי וכישורי חיים ועצמאות. בבתי ספר אשר לדעת ההורים מדגישים בפועל ערכים אלה, ההורים יותר שבעי רצון באופן כללי מבית הספר.

כלל הגורמים של האקלים החינוכי תורמים יחד באופן ייחודי 46% מהשונות של שביעות הרצון של ההורים. מבין גורמי האקלים החינוכי, נמצא כי לארבעה תרומות ייחודיות מובהקות לניבוי שביעות הרצון של ההורים: יחס מורה-תלמיד, שותפות הורים, מאמצי בית הספר למניעת אלימות ואלימות פיזית. בהתאם לכך, ככל שההורים סבורים כי בבית הספר יחסי המורה-תלמיד טובים יותר, כי הם שותפים יותר בקבלת החלטות ובעשייה החינוכית, וכי בית הספר עושה מאמצים למנוע אלימות – כך שביעות הרצון הכללית שלהם מבית הספר גבוהה יותר. בנוסף, רמות גבוהות יותר של דיווחי הורים כי ילדם חווה אלימות פיזית, קלה או חמורה, קשורות לשביעות רצון נמוכה יותר של ההורים מבית הספר. נדגיש כי דיווחי הורים ביחס לאלימות חברתית לא קשורים לשביעות רצונם מבית הספר.

לבסוף, **הסביבה הפדגוגית היא בעלת התרומה הייחודית הגבוהה ביותר לניבוי שביעות רצון** – 61%. כל שלושת הגורמים המרכיבים את המדד של הסביבה הפדגוגית הם בעלי תרומות ייחודיות מובהקות לניבוי שביעות רצון ההורים מבית הספר: ככל שההורים סבורים כי בית הספר מעניק מענה לימודי טיפולי טוב יותר, כי רמת ההוראה ושיטותיה מותאמות יותר לצורכי הילדים ומקדמת אותם וכי הם מקיימים טיפולי פרה-רפואיים פרטיים, כך שביעות הרצון הכללית של ההורים מבית הספר גבוהה יותר.

לסיכום, הממצאים מניתוח ארבעת הרגרסיות מראים כי מעבר לתרומה הזניחה של כלל המשתנים הדמוגרפיים, **ניכר כי לתפיסת הסביבה הפדגוגית החשיבות הגדולה ביותר** מבחינת שביעות הרצון של ההורים, ומבין הגורמים של מדד זה, היכולת של בית הספר לתת מענה טיפולי הולם ומותאם לצורכי הילדים, היא הגורם החשוב ביותר מבחינתם של ההורים, אשר מידת השפעתו על שביעות רצונם הכללית מבית הספר הייתה הגבוהה ביותר. **בדרגת חשיבות נמוכה יותר, אם כי גבוהה אף היא**, מהווים משתני האקלים החינוכי. מבין הגורמים במדד זה, יחסי מורה-תלמיד ושותפות הורים, הינם בעלי חשיבות גבוהה עבור ההורים. **גם למתן דגש בפועל על ערכים כלליים בבית הספר, ההורים מייחסים חשיבות רבה**, בעיקר לערכים של סבלנות וכבוד, מימוש עצמי וכישורי חיים ועצמאות. לבסוף, המדד בעל התרומה הייחודית הקטנה ביותר לניבוי שביעות הרצון של ההורים היה סביבת הלמידה.

ב. ניבוי שביעות רצון הורים על ידי כל המדדים בשאלון ההורים

מסדרת הרגרסיות שתוארה לעיל, עולה כי שביעות הרצון של ההורים מבית הספר קשורה, במידות משתנות, לגורמים של סביבה פדגוגית, אקלים חינוכי ומתן דגש בפועל לערכים וסביבת הלמידה. עם זאת, סביר כי קיים קשר בין תחומים אלה, כך שחלק מהשונויות המוסברת על ידי אחד או יותר מהמדדים, מוסברת גם על ידי אחד או יותר מהמדדים האחרים, ומתקיימים כאן למעשה יחסי עודפות בניבוי שביעות הרצון של ההורים על ידי המדדים השונים. על מנת לבחון את התרומות של התחומים השונים לניבוי שביעות הרצון של ההורים מעבר לתחומים אחרים, נערכה רגרסיה היררכית נוספת, שבה הגורמים של המדדים השונים הוכנסו בצעדים נפרדים. סדר הכנסת המדדים לרגרסיה נקבע על פי החשיבות היחסית של מדדים אלו לשביעות הרצון של ההורים. בצעד ראשון הוכנסו משתני בקרה דמוגרפיים של התלמיד ומשפחתו: מגזר-שפה, גיל הילד/ה, השכלת הורה (תיכונית, על-תיכונית), מספר הילדים במשפחה וסטטוס משפחתי של ההורים (חיים בזוגיות, לא חיים בזוגיות). בצעד שני הוכנסו הגורמים של מדד סביבת

הלמידה, בצעד השלישי הוכנסו הגורמים של מדד מתן דגש על ערכים בפועל, ובצעד הרביעי הוכנסו הגורמים של מדדי האקלים החינוכי והסביבה הפדגוגית. לוח 2 מציג את תוצאות הרגרסיה.

לוח 2: תוצאות ניתוח הרגרסיה המרובה לניבוי שביעות רצון הורים כללית מבית הספר

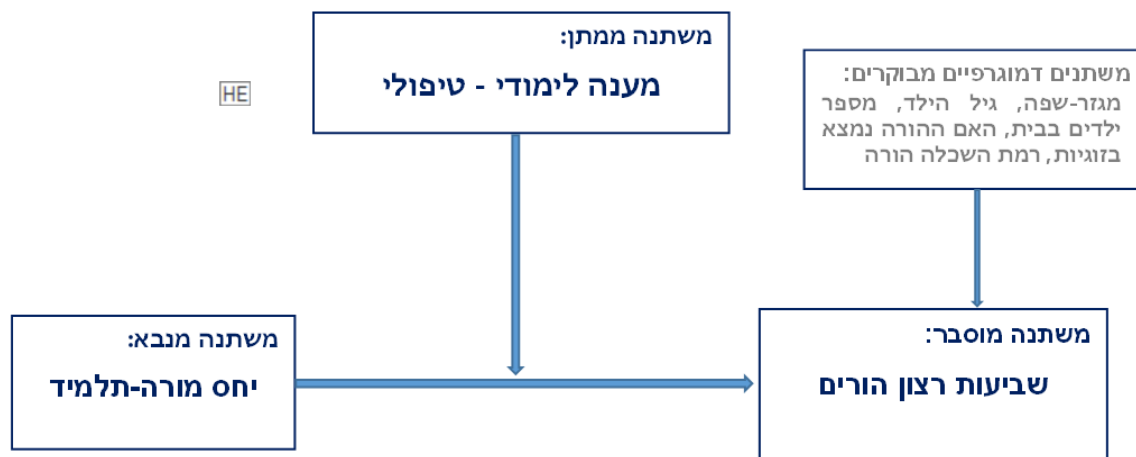
<i>p-value</i>	Standardized Beta	<i>p-value</i>	R ² change	
		21.	.01	צעד I – משתני בקרה
.41	.03			סטטוס משפחתי של ההורים ^a
.27	-.04			מגזר-שפה ^a
.03	-.07			השכלת הורה ^a
.56	.02			גיל הילד/ה
.34	-.03			מספר הילדים במשפחה
		<.001	.12	צעד II – סביבת למידה
<.001	.35			סביבה פיזית
.42	.03			פעילות בחופשות ^a
		<.001	.20	צעד III – מתן דגש על ערכים בפועל
<.001	.21			סבלנות וכבוד
<.001	.19			מימוש עצמי
.001	.12			כישורי חיים ועצמאות
.04	.07			הישגיות
.64	.02			כישורים בינאישיים
.74	.01			השתלבות בקהילה ובחברה
.31	.03			מסורת ומורשת
.48	.02			תרומה לקהילה ולחברה
.91	.00			אורח חיים בריא
		<.001	.29	צעד IV – אקלים חינוכי וסביבה
<.001	.14			יחס מורה-תלמיד
.004	.07			מאמצי בית הספר למניעת אלימות
.05	-.05			אלימות פיזית ^a
.53	.02			עדכון ביחס לאלימות
.96	-.01			אלימות חברתית ^a
.92	-.01			שותפות הורים
<.001	.54			מענה לימודי-טיפולי
.06	.07			תפיסת ההוראה
.56	.01			טיפולים פרה-רפואיים

^a הערות: מגזר – שפה (1) ב"ס דובר עברית, 2 – ב"ס דובר ערבית), השכלת הורה (1 – ל אקדמאית, 2 – אקדמאית), סטטוס משפחתי (1 – לא בזוגיות, 2 – בזוגיות). פעילות ב"ס בחופשות (0 – לא פועל, 1 – פועל חלקית או מלא), אלימות פיזית וחברתית דיכוטומיים (0 – בכלל לא או מעט מאוד, 1 – קורה מעט או קורה בצורה חמורה), טיפולים – פרה-רפואיים (0 – בכלל לא, 1 – מדי פעם או באופן קבוע)

ניתוח הרגרסיה העלה כי כלל המדדים מסבירים יחד 62% מהשונות של שביעות רצון ההורים מבית הספר (p -values < .001). מעבר לשונות המוסברת על ידי המשתנים הדמוגרפיים, הגורמים הנכללים במדד סביבת למידה מוסיפים 12% לאחוז השונות המוסברת של שביעות רצון הורים (התוצאות מעט שונות מאלה שנתקבלו ברגרסיה הקודמת שבה הוכנסו רק משתני הבקרה ומשתני סביבת הלמידה, שכן מספר הנבדקים ברגרסיה הנוכחית ירד בגלל ערכים חסרים בגורמים השונים). חשוב מכך, **מעבר לתרומת הגורמים של סביבת הלמידה, תפיסות ההורים בנוגע למתן דגש לערכים שונים תרמו 20% נוספים לשונות המוסברת**, כשלתפיסות הורים ביחס לארבעה תחומים שונים היו תרומות ייחודיות מובהקות: סבלנות וכבוד, מימוש עצמי, כישורי חיים ועצמאות, והישגיות. לבסוף, **הגורמים המרכיבים את מדדי האקלים החינוכי והסביבה הפדגוגית תרמו 29% נוספים** להסבר השונות של שביעות הרצון של ההורים. התבוננות במקדמי הביתא מעלה כי למספר גורמים תרומות ייחודיות מובהקות: יחסי מורה-תלמיד, מאמצי בית הספר למניעת אלימות, אלימות פיזית ומענה לימודי-טיפולי. ככל שתפיסות ההורים ביחס ליחסי מורה-תלמיד, מאמצי בית הספר למנוע אלימות והמענה הלימודי-טיפולי גבוהות יותר, וככל שתפיסת האלימות הפיזית נמוכה יותר, כך גבוהה יותר שביעות הרצון הכללית של ההורים מבית הספר.

ג. בדיקת מיתון של מענה לימודי-טיפולי בקשר שבין יחס מורה-תלמיד ושביעות רצון הורים

הרגרסיה הכללית, שכללה את כל מדדי בית הספר, העלתה כי שני הגורמים החשובים ביותר, מעבר ליתר הגורמים, לניבוי שביעות הרצון של ההורים הם יחסי מורה-תלמיד ומענה לימודי-טיפולי. שאלה חשובה שעולה בהקשר זה נוגעת ליחסי הגומלין בין שני הגורמים בהשפעתם על שביעות הרצון של ההורים. הועלתה השערה כי ליחסים בין מורה-תלמיד תהיה השפעה גדולה יותר על שביעות הרצון של ההורים במצבים שבהם ההורים חשים כי המענה הלימודי-טיפולי אינו מספק. גרף 1 מציג את מודל המיתון שנבדק. על מנת לבחון את ההשערה, נערך ניתוח מיתון באמצעות המודול PROCESS (Hayes, 2017), מודל מספר 1.

גרף 1: מודל מיתון לניבוי שביעות רצון ההורים

בניתוח לבחינת מודל המיתון הוכנסו כל המשתנים הדמוגרפיים כמשתנים קו-וריאנטיים. משתנה יחסי מורה-תלמיד שימש כמשתנה מנבא, המענה הלימודי-טיפולי שימש כמשתנה ממתן, ושביעות הרצון הכללית של ההורים שימש כמשתנה מנובא. אפקט האינטראקציה נמצא מובהק, $b = .09$, $SE_b = .02$, $p < .001$. האינטראקציה מוצגת בגרף 2.

גרף 2: האינטראקציה בין גורמי יחס מורה-תלמיד ומענה לימודי-טיפולי בקשר עם שביעות רצון ההורים

כפי שניתן לראות בגרף 2, אפקט המיתון של שביעות הרצון של ההורים מהמענה הלימודי-טיפולי מתבטא בכך שכאשר שביעות הרצון של המורים מהמענה הלימודי-טיפולי של בית הספר גבוהה יותר,

לקשר מורה-תלמיד ישנה השפעה פחותה על שביעות רצון, בהשוואה למצב שבו ההורים פחות שבעי רצון מהמענה הלימודי-טיפולי, או-אז ליחסים הנתפסים בין מורים לתלמידים חשיבות גדולה יותר מבחינת שביעות הרצון של ההורים. במילים אחרות, אם ההורים סבורים כי לילדים ניתן יחס הולם ומתאים לצורכיהם, לקשר מורה-תלמיד חשיבות פחותה מבחינת שביעות הרצון שלהם. לעומת זאת, ליחסים הנתפסים בין המורים לתלמידים השפעה גדולה יותר על שביעות הרצון של ההורים במצב שבו ההורים סבורים כי המענה הלימודי-טיפולי לוקה בחסר.

סיכום ודיון

המוקד המרכזי של מחקר זה נגע לבחינת החשיבות היחסית של תחומים שונים במערכת החינוך המיוחד לשביעות הרצון הכללית של ההורים. התמונה הכללית העולה מכלל הניתוחים מראה באופן ברור כי מעבר למאפיינים דמוגרפיים שונים, שני תחומים - האקלים החינוכי והסביבה הפדגוגית - בולטים במידת חשיבותם מבחינת שביעות ההורים ממערכת החינוך המיוחד. התחומים של סביבה פיסית ומתן דגש על ערכים בפועל קשורים באופן מתון יותר לשביעות רצון ההורים. יתרה מזאת, מדדי **האקלים החינוכי והסביבה הפדגוגית נמצאו כבעלי תרומה משמעותית לניבוי שביעות רצון ההורים אף מעבר ליתר המדדים.** לבסוף, הממצאים תמכו בהשערה כי **ליחסים בין מורה-תלמיד ישנה השפעה גדולה יותר על שביעות הרצון של ההורים במצבים שבהם ההורים חשים כי המענה הלימודי-טיפולי לוקה בחסר.** כלומר, אם ההורים סבורים כי לילדים ניתן יחס הולם ומתאים לצורכיהם, לקשר מורה-תלמיד חשיבות פחותה מבחינת שביעות הרצון שלהם.

הממצאים שעלו במחקר זה מעלים **תמונה מורכבת ביחס לחשיבות שההורים מייחסים להיבטים שונים של מערכת החינוך המיוחד.** ניכר כי להורים חשובים יותר תחומים הקשורים באקלים החינוכי ובסביבה הפדגוגית, והם אלה המגדירים את רמת שביעות הרצון הכללית שלהם מהמערכת בכללותה. עוד עולה כי קיימים גם יחסי מיתון בהשפעות של הגורמים השונים במדדים אלה מבחינת שביעות הרצון הכללית של ההורים. תחומים של סביבה פיסית או מימוש ערכים חשובים פחות בעיני ההורים. ממצאים אלו עשויים להיות רלוונטיים בתהליכי החשיבה והיישום של מדיניות בית ספרית בכלל ועבור מערכת החינוך במיוחד בפרט, לאור ההכרה ההולכת וגוברת מצד המערכת בחשיבותם של ההורים ועמדותיהם בהתנהלות ובתפוקות הבית ספריות.

נספח

סטטיסטיקה תיאורית של השאלות שנכללו במחקר וסיווגן למדדי המחקר

גורם	שאלות	סולם	$M (\pm SD)$	"1" %
שביעות רצון כללית				
	<ul style="list-style-type: none"> ילדך אוהב ללכת לבית הספר אתה מרוצה מבית הספר שבו ילדך לומד בסך הכול אתה חש שכשאתה שולח את ילדך לבית הספר, אתה מפקיד אותו בידיים טובות 	1-מסכים במידה מועטה מאוד — 5- מסכים במידה רבה מאוד	3.40 (0.82)	
סביבת למידה				
סביבה פיזית	<ul style="list-style-type: none"> הכיתה שבה לומד ילדך הוא מקום שנוח ללמוד בו, מבחינת מקומות הישיבה, הצפיפות, התאורה, קור וחום, הניקיון, האסתטיות וכדומה בית הספר מותאם לצרכים של ילדך, נגיש עבורו ומתוחזק היטב 	1-מסכים במידה מועטה מאוד — 5- מסכים במידה רבה מאוד	3.45 (0.81)	
פעילות בחופשות	<ul style="list-style-type: none"> האם במהלך החופשות בית הספר של בנך/בתך פועל כמו בשגרה? 	0-ב"ס לא פועל בחופשים 1- ב"ס פועל בחופשים באופן חלקי או בדיוק כמו בשגרה		83.5%
מתן דגש לערכים בפועל				
סבלנות וכבוד	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של סבלנות וכבוד בפועל? 	0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד		84.1%
מימוש עצמי	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של מימוש עצמי בפועל? 	0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד		72.7%
כישורי חיים ועצמאות	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של כישורי חיים ועצמאות בפועל? 	0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד		75.8%
הישגיות	<ul style="list-style-type: none"> באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של הישגיות בפועל? 	0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או כלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד		72.1%

75.3%		0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של כישורים בינאישיים בפועל? 	כישורים בינאישיים
68.7%		0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של השתלבות בקהילה ובחברה בפועל? 	השתלבות בקהילה
61.4%		0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של מסורת ומורשת בפועל? 	מסורת ומורשת
66.1%		0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של תרומה לקהילה ולחברה בפועל? 	תרומה לקהילה ולחברה
63.9%		0 - ב"ס מדגיש זאת במידה בינונית, מועטה או בכלל לא 1- ב"ס מדגיש זאת במידה רבה או רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה בית הספר שבו לומד ילדך מקדם מטרה של אורח חיים בריא בפועל? 	אורח חיים בריא

אקלים חינוכי

	3.54 (0.69)	1-מסכים במידה מועטה מאוד — 5- מסכים במידה רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • מחנך הכיתה של ילדך מכיר את היכולות, המגבלות והצרכים המיוחדים שלו בכל התחומים • מחנך הכיתה של ילדך, או מורה אחר בבית הספר, מכיר את ילדך גם מחוץ לכל מה שקשור ללימודים, כמו תחביבים, תחומי עניין וכדומה. • המורים בבית הספר מתנהגים בכבוד כלפי ילדך. • אתה מרגיש שלרוב המורים בבית הספר אכפת מילדך 	יחס מורה-תלמיד
	3.56 (0.76)	1- במידה מועטה מאוד — 5- במידה רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • האם לדעתך צוות בית הספר שבו לומד ילדך עושה מאמצים רבים כדי למנוע ולטפל באלימות בין תלמידים? 	מאמצי בית הספר למניעת אלימות
	3.60 (0.78)	1- בטוח שלא יידעו אותי — 5- בטוח שיידעו אותי	<ul style="list-style-type: none"> • באיזו מידה יש לך ביטחון כי במידה שיקרה מקרה אלימות שמערב את ילדך (אלימות שמופנית כלפי הילד על ידי ילדים אחרים או איש צוות) צוות בית הספר יידע אותך על כך? 	עדכון ביחס לאלימות
29.7%		0 - בכלל לא או כמעט בכלל לא — 1 - כן, קורה מעט או בצורה חמורה	<ul style="list-style-type: none"> • האם ילדך חווה בבית הספר אלימות פיזית, כמו מכות, סטירות ודחיפות מצד תלמידים אחרים? 	אלימות פיזית
14.0%		0 - בכלל לא או כמעט בכלל לא — 1 - כן, קורה מעט או בצורה חמורה	<ul style="list-style-type: none"> • האם ילדך חווה בבית הספר אלימות חברתית, כמו חרם, הפצת שמועות, ילדים אמרו לילדים אחרים לא לדבר אתו? 	אלימות חברתית

	3.35 (0.80)	<p>1-מסכים במידה מועטה מאוד —</p> <p>5- מסכים במידה רבה מאוד</p>	<ul style="list-style-type: none"> • בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד הלימודי של ילדך בבית הספר, כולל ציונים, נוכחות בשיעורים וכדומה. • בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד החברתי של ילדך בבית הספר, כולל השתלבות בכיתה, יחס לחברים וכדומה • בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד הרגשי של ילדך בבית הספר, כולל שליטה על רגשות, יכולת ביטוי של רגשות וכדומה • בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לתפקוד ההתנהגותי של ילדך בבית הספר, כולל השתתפות בכיתה, שמירה על קשב, שמירה על כללי התנהגות בבית הספר • המורים בבית הספר מתייעצים איתך כיצד כדאי לשפר את ההתקדמות של ילדך • אתה מרגיש שיש לך אפשרות לפנות במידת הצורך לצוות הטיפולי שמלווה את ילדך • בית הספר משתף אותך בכל הנוגע לתוכנית החינוכית-טיפולית של ילדך • אתה מרגיש שותף בקידום בית הספר ומטרותיו. כלומר משתפים אותך בסוגיות כגון: לאילו כיוונים כדאי לבית הספר להתפתח, מה חשוב שיהיה בבית הספר ומה חשוב פחות וכדומה • בית הספר מעדכן אותך באופן שוטף בכל הנוגע לנעשה בבית הספר, כגון אירועים, טקסים וכדומה • אתה מרגיש שיש לך אחזק קשבת בבית הספר בכל שאלה, בעיה או תלונה שעולה • אתה נמצא בקשר קבוע טלפוני, מייל, סמס או באמצעות מחברת קשר עם המחנך כדי להתעדכן במצבו של ילדך. • אתה נמצא בקשר עם המחנך באופן שאתה יכול להעלות בעיות או בקשות הנוגעות בילדך • אתה מכיר היטב את ההישגים המצופים מילדך בכלל התחומים בבית הספר (הישגים לימודיים, ערכים וכישורי חיים) 	<p>שותפות הורים</p>
--	-------------	--	---	----------------------------

סביבה פדגוגית

	3.29 (0.87)	1-מסכים במידה מועטה מאוד — 5- מסכים במידה רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • בית הספר מספק טיפולים ושיעורים על פי צורכי התלמיד בהיקף הולם • הטיפול שמקבל ילדך בבית הספר בתחומים השונים כמו פיזי, רגשי, או מוטורי הוא איכותי • בסך הכול אתה חש כי בית הספר מאפשר לילדך לממש את היכולות והפוטנציאל הייחודי שלו • המענה שניתן לילדך בבית הספר מסייע בשיפור תפקודו הכולל • תוכנית הלימודים של ילדך מותאמת לצרכיו ולגילו • צוות בית הספר שמטפל בילדך עושה זאת בצורה השומרת על פרטיותו וצניעותו • בית הספר נותן לילדך את כל העזרה, התמיכות והשירותים שהוא זקוק להם כדי להפיק מעצמו את המרב. כלומר את המקסימום 	מענה לימודי-טיפולי
	3.37 (0.81)	1-מסכים במידה מועטה מאוד — 5- מסכים במידה רבה מאוד	<ul style="list-style-type: none"> • המורים שמלמדים את ילדך מלמדים באופן ברור ומותאם, המסייע לו להבין את הנושאים הנלמדים. • המורים שמלמדים את ילדך מלמדים בצורה המעוררת סקרנות וגורמת לו לרצות להמשיך ללמוד. • המורים שמלמדים את ילדך נותנים לו הרגשה שהוא יכול להתמודד ולהצליח. • תוכנית הלימודים בבית הספר משלבת פעילות מגוונת כמו פעילות מחוץ לבית הספר, טיולים, העשרה וכו' • הפעילויות שהתקיימו בבית הספר ומחוצה לו היו מותאמות לצרכים וליכולות של ילדך 	תפיסת ההוראה
27.6%		0 - כן, מדי פעם או באופן קבוע 1 - בכלל לא	<ul style="list-style-type: none"> • האם ילדך נעזר בשנת הלימודים הנוכחית בשיעורים פרטיים או בטיפולים פרא-רפואיים בתשלום? 	טיפולים פרה-רפואיים

